

Základní škola Ostrava - Slezská Ostrava, Bohumínská 72/1082, příspěvková organizace

IČO: 70 99 53 62

tel: 59 624 17 39

fax: 59 624 79 48

web: <http://zsbohuminska.cz>

Školní program proti šikanování

Platná legislativa:

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 21149/2016
- Metodické doporučení MŠMT *Kyberšikana a další formy kybernetické agrese*, Č.j. MSMT- 32550/2017-1

Úvod

Vážení rodiče, zákonní zástupci,

naše škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena, odmítá násilí a zneužití moci v jakékoli podobě. Jedním z primárních cílů školy je vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany. Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces, určujícími znaky jsou celoškolský rozměr (zapojení všech pedagogických pracovníků) a zaměření na specifickou prevenci (primární i sekundární).

Nicméně i ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějším slabším hned v počátku a účinně takové bezprávi zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi - rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence či ředitele školy). Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Školní program proti šikanování má 13 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace
2. motivování pedagogů pro změnu
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů
4. užší realizační tým (zástupce vedení, členové školního poradenského pracoviště)
5. společný postup při řešení šikanování
6. primární prevence v třídních hodinách
7. primární prevence ve výuce
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování
9. ochranný režim (školní řád, dohledy učitelů)
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s prevencí a řešením šikany ve škole)
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (spolupráce při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

Co je šikana

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Podoby šikany

Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zstrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.

Kyberšikana (tj. elektronická šikana) patří poslední dobou k nejčastější formě šikany. Může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné SMS nebo e-maily apod. Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) i několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá u dětí školního

věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou.

Co je a není šikana

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

Šikanou tedy není např.:

- Jednorázová rvačka, nevhodný vtip či konflikt
- Vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor

Šikana a škádlení

Vnitřní rozdíl mezi šikanou a škádlením je veliký. Jestliže svého kamaráda škádlím, tak očekávám, že to bude legrace nejen pro mě, ale i pro něj. Ale když vidím, že to jako legraci nebere, že je zraněný, pak pocítím lítost a omluvím se mu. U šikany je to obráceně. Agresor chce druhému ublížit, chce ho ranit a má z toho radost. Nejenom, že se mu neomluví, ale své chování opakuje a většinou násilí stupňuje. Rozhodnout, zda se jedná o šikanu a nejde jen o škádlení, je velmi důležité pro první orientaci a především nápravu. Není tak důležité, jak se závažnost situace jeví nám – děti mají svůj svět. Rozhodující pro posouzení, zda jde o šikanu, je subjektivní vnímání agresora a oběti, tedy na jedné straně prospěch a potěšení, na druhé straně utrpení.

Kdo šikanuje

Za hlavní hnací motory konání agresorů lze považovat dva hlavní motivy – krutost (skvělý pocit z utrpení a ponížení druhého) a touhu po moci. K těmto dvěma základním motivům se přidávají další motivy (touha být středem pozornosti, vykonat „něco velkého“, zabít nudu, žárlivost na přízeň učitelů, závist, prevence – snaha předejít svému týrání a novém působišti apod.). Agresorům v jejich jednání jde pouze o sebe samé a jsou naprosto neteční k tomu, co způsobují druhým lidem, je pro ně charakteristická sobecká a sebestředná orientace. Pro své nemorální chování nacházejí vždy přijatelné vysvětlení. Z počátku je zdůvodňují jako legraci, s přitvrzováním šikany potřebují ubránit své sebepojetí a odvrátit velkou úzkost z možnosti rozvrácení obrazu o sobě samém tím, že své chování racionalizují (oběť je provokovala, může si za to sama) nebo své vlastní agresivní pohnutky připisují oběti, svalují na ni vinu – s pláčem tvrdí, že je oběť bílá a týrala (projekce).

Jako osobní charakteristiky, tak bezprostřední motivy agresorů zůstávají často pozorovateli skryty a vnější obraz agresora může mást. Nemusí jít totiž pouze o hrubého, impulzivního žáka s narušeným vztahem k autoritě, jež šikanuje tvrdě a nelítostně (první typ), ale také o žáka velmi slušného, kultivovaného, vnitřně však sevřeného a zvýšeně úzkostného, jehož násilí je cílené a rafinované, často bez přítomnosti svědků (druhý typ). Asi nejvíce matoucí je třetí typ agresora – to je většinou optimistický, často oblíbený a vlivný žák s velkou sebedůvěrou, který šikanuje pro pobavení sebe i ostatních.

Kdo je šikanován

Kritéria pro výběr oběti jsou velmi rozmanitá. Někdy není důležité, jaká oběť vlastně je, výběr je naprosto nahodilý. Při troše smůly se obětí může stát kterékoliv dítě. Přesto na školách existují „typické“ oběti, které jsou opakovaně šikanovány. Jsou to děti, které neumějí skrývat svůj strach a využívat strachu druhých a svým „slabým“ způsobem reagují v zátěžových situacích (ztrácejí hlavu, propadají panice, výčitkám svědomí apod.).

Existují charakteristiky, které riziko, že bude někdo šikanován, zvyšují:

- Tělesný handicap
- Psychické znevýhodnění (hyperaktivita, specifické poruchy učení apod.)
- Odlišnost od skupinové „normy“ (rasová odlišnost, premiant třídy, nízký socioekonomický status rodičů apod.)

Oběťmi se mohou stát velmi slušní žáci s dobrým prospěchem, ale také „zlobivé“ děti a „provokatéři“.

Stadia šikany

I. První stádium: Zrod ostrakismu Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

II. Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

III. Třetí stádium (klíčový moment): Vytvoření jádra Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

IV. Čtvrté stádium: Většina přijímá normy Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

V. Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává

éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druhí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.

- Nechut jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno i pozorovat strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Postupy pro vyšetření a řešení šikany

Počáteční šikana

1. odhad závažnosti a formy šikany
2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi
3. nalezení vhodných svědků
4. individuální rozhovory se svědky (**nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory**)
5. ochrana oběti
6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
7. realizace vhodné metody:
 - a) metoda usmíření;
 - b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)

8. třídní hodina:

- a) efekt metody usmíření
- b) oznámení potrestání agresorů;

9. rozhovor s rodiči oběti

10. třídní schůzka

11. práce s celou třídou

Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře)
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory
8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)

D. Náprava

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Nápravná opatření

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů nápravná opatření, z nichž při řešení šikanování přicházejí v úvahu např.:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy; podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy - nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku)
- realizace individuálního výchovného plánu agresora

- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny
- vyloučení ze školy při mimořádně závažné šikaně a opakované šikaně po rozhodnutí výchovné komise – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku (při vyloučení žáka se musí postupovat v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád)
- doporučení rodičům, aby dobrovolně umístili žáka do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu
- podání návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Odpovědnost rodičů a komunikace školy s rodiči

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovskou odpovědnost týkající se osoby dítěte vykonávají rodiče způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte. Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Rodiče pak mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

Škola na počátku školního roku informuje rodiče o programu proti šikanování (program je zveřejněn na webových stránkách školy). Škola je vstřícná žádostem ze strany rodičů týkajících se pomoci ohledně šikany svého dítěte. Oznamovacími skutečnostmi se začnou zabývat pověřeni pracovníci školy - členové školního poradenského pracoviště, kteří postupují v souladu s legislativními opatřeními a metodickými doporučeními. Rozhovory s rodiči jsou realizovány individuálně. Rodiče jsou následně informováni o zjištěních a závěrech školy, příp. jsou jim navržena další opatření vyžadující jejich spolupráci. Při prokázané šikaně jsou rodiče dětí daného třídního kolektivu vždy informováni o existenci šikany a jejím řešení (na pravidelné nebo mimořádné schůzce).

Kyberšikana

Kyberšikana je forma agrese (ubližování, ztrapňování, obtěžování, ohrožování, zastrašování), která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.).

Ačkoli je kyberšikana zpravidla definována jako činnost záměrná, může vzniknout i nezáměrně – např. jako nevhodný vtip, který se v on-line prostředí vymkne kontrole.

Kyberšikana je často zaměňována s tzv. on-line obtěžováním. Termínem on-line obtěžování označujeme jednorázové útoky, jejichž dopad je pouze dočasný. „Opravdová“ kyberšikana musí splňovat zejména kritéria opakovanosti, musí být dlouhodobá a musí být vnímána jako ubližující. Oběť se pak nedokáže útokům účinně bránit, existuje mocenská nerovnováha.

Rozdíly mezi kyberšikanou a tradiční šikanou

Kyberšikana a tradiční šikana mají jednu věc společnou - jejich cílem je někomu ublížit nebo ubližovat, ať fyzicky či psychicky. Kyberšikana může být spojena s tradiční šikanou (např. nahrávání fyzického týrání spolužáka). Moderní technologie (internet, mobilní telefony) nám umožňují pohybovat se ve virtuálním světě, který se liší od světa reálného.

Tak, jako se liší virtuální svět od světa reálného, liší se kyberšikana od tradiční šikany. Ve virtuálním světě mohou být lidé anonymní, mohou vzájemně komunikovat, i když nejsou fyzicky přítomni, a pokud s někým v kontaktu být nechtějí, mohou komunikaci snadno ukončit.

Anonymita

- Oběť o napadení leckdy ani nemusí dlouhou dobu vědět
- Oběť není vždy schopná identifikovat či vystopovat agresora
- Vnímání dopadu jednání (útočník nevidí přímou reakci oběti na útok)
- Odosobnělost útoku

Čas

- Útoky se prostřednictvím internetu šíří mnohem rychleji než v realitě
- Probíhají bez přestávek – oběť je šikanována 24 hodin denně, 7 dní v týdnu
- Útok je možné provést kdykoli (0:00, při hodině matematiky, apod.)

- Příprava a realizace útoku není časově limitována

Místo

- Agresor může provést útok odkudkoli (škola, hřiště, kavárna, doma,...)
- Není nutná přítomnost agresora a oběti na stejném místě

Nejčastější projevy kyberšikany

Ztrapňování, urážení, nadávání, pomlouvání - v rámci sociálních sítí, blogů či jiných webových stránek, v diskuzích, chatech, e-mailech, SMS zprávách atd.

Zastrašování, vyhrožování a vydírání - v rámci sociálních sítí, blogů či jiných webových stránek, v diskuzích, chatech, e-mailech, SMS zprávách atd.

Zveřejňování ponižujících fotografií, videozáznamů či audiozáznamů na internetu - mohou být autentické či uměle vytvořené (koláže apod.)

Krádež identity obětí - vytváření falešných účtů a manipulace s nimi - cílem je dostat oběť do potíží

Obtěžování a pronásledování - např. psaním zpráv, voláním nebo prozváněním, jež může přejít v kyberstalking či stalking.

Kdy se škola má začít zabývat kyberšikanou?

Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, který nám pomůže se rozhodnout pro správný postup řešení. Poslouží k tomu zodpovězení tří otázek:

- Týká se kyberšikana žáka mé školy?
- Jak jsem se informaci dozvěděl?
- Děje se kyberšikana během vyučování?

Postup při řešení z pohledu školy:

1. Podpořit oběť a zajistit její bezpečí

Mezi první kroky patří zejména zklidnění oběti a nabídnutí podpory. Zároveň je třeba zajistit, aby kyberšikana dále nepokračovala, tedy odstranit závadný obsah z internetu. Toto lze provádět v součinnosti s IT odborníkem, poskytovatelem dané on-line služby, administrátory služby apod.

2. Zajistit co nejvíce důkazních materiálů

Před samotným smazáním materiálů je však nutné zajistit dostatek důkazů – v rámci možností pořídit si snapshoty s důkazním materiálem, stáhnout dané internetové stránky do lokálního počítače, zajistit seznam žáků, kteří se stali publikem kyberšikany apod.

3. Incident vždy vyšetřit

Všechny případy je nutné důkladně vyšetřit, v případě potřeby využít podpory externích institucí. Vyšetřování zahrnuje zjištění, kde incident probíhal, jak dlouho trval, kdo se do něj zapojil, jaký dopad měl na oběť, jakými technickými prostředky lze útok zastavit apod.

4. Informovat rodiče

O incidentu je nutné informovat rodiče oběti i rodiče agresora, lze využít postupů definovaných ve scénáři řešení tradiční šikany. Poučme rodiče o tom, jaký bude postup řešení na úrovni školy, případně o tom, že daný případ kyberšikany nespadá do kompetence školy (např. útok proběhl mimo vyučování a nemá návaznost na šikanu, která probíhá ve škole), a že je možné využít např. právních služeb, zažalovat agresora u občanského soudu za obtěžování, úmyslné vystavování nepříjemným zážitkům, stresu apod.

5. Zkonzultovat řešení s dalšími institucemi

V některých případech je vhodné postup řešení a zvolená opatření konzultovat s dalšími institucemi.

6. Žádat konečný verdikt a informace

Po vyšetření celé situace je nutné trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí a subjektů (např. Policie ČR, OSPOD apod.)

7. Zvolit odpovídající opatření

Stanovení kázeňských opatření agresorům v souladu se školním řádem v kombinaci s dalšími strategickými dokumenty školy – např. krizovým plánem, minimálním preventivním programem školy apod.

8. Realizovat preventivní opatření

Aby se nežádoucí chování v budoucnu neopakovalo, je nutné zajistit preventivní opatření (realizace projektových dnů zaměřených na prevenci, příprava materiálů pro podporu prevence, posilování dobrých vztahů mezi žáky apod.).

Preventivní opatření:

Základním způsobem, jak lze předcházet kyberšikaně či minimalizovat její dopad, je především všeobecná primární prevence. Cílem primární prevence je předcházet rizikovému chování. Prevenci zaměřenou na oblast kyberšikany a dalších forem kybernetické agrese lze realizovat ve formě *specifické* i *nespecifické*. Specifickou primární prevenci lze rozdělit do 3 úrovní:

1. **Prevenci všeobecnou** (zasahuje celou třídu, školu apod. bez rozdílu). Sem lze zahrnout aktivity typu dlouhodobé preventivní programy, interaktivní besedy, projektové dny atd. Zároveň lze témata primární prevence zahrnout do výuky, propojit s průřezovými tématy a klíčovými kompetencemi žáka.
2. **Prevence selektivní** (zasahuje osoby, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování, např. děti z vyloučených lokalit, děti s poruchami chování apod.).
3. **Prevence indikovaná** (zacílena na situace, kdy se ve třídě/škole již kyberšikana vyskytla).

Nespecifická prevence je pak zaměřena na **rozvoj zdravého klimatu ve třídě a škole, posilování dobrých vztahů mezi dětmi** apod.

Předcházení kyberšikaně ze strany školy:

- Pracovat na povědomí žáků o rizikovém chování na internetu.
- Stanovení pravidel pro používání ICT, intranetu a mobilních telefonů (během vyučování, přestávkách apod.) do Školního řádu.
- Být vzorem vhodného užívání moderních technologií.
- Začlenit témata spojená s rizikovým chováním na internetu do výuky.
- Vzdělávat pedagogy.

- Podporovat pozitivní využívání technologií.
- Posilovat empatii mezi žáky.
- Pracovat na klimatu třídy, školy.
- Vést k úctě k druhým lidem.
- Dávat žákům pozitivní zpětnou vazbu.
- Vytvářet dobré vztahy mezi žáky i kolegy.

Doporučený postup pro oběť kyberšikany:

- 1. Zachovat klid.**
- 2. Uschovat si důkazy.**
- 3. Ukončit komunikaci s pachatelem.**
- 4. Blokovat pachatele a blokovat obsah, který rozšiřuje.**
- 5. Identifikovat pachatele** (pokud to neohrozí oběť).
- 6. Oznámit útok dospělým** (učitel, rodič).
- 7. Nebát se vyhledat pomoc u specialistů** (specializované organizace, poradny příp. Policii ČR).
- 8. Žádat konečný verdikt** (v případě řešení situace školou).

Doporučený postup pro rodiče (v případě podezření na kyberšikanu):

1. Zajistit bezpečí a podporu dítěte

Prvním krokem je zajistit, aby se dítě v domácím prostředí cítilo bezpečně a aby mělo ve svém rodiči bezpodmínečnou podporu.

2. Vyšetřit situaci

Vyšetření vzniklé situace samotným rodičem – rodič musí porozumět, co přesně se stalo, kdo byl do kyberšikany zapojen, jaká byla prvotní příčina apod. Nalezení příčiny pomůže rodiči zvolit adekvátní postup a řešení – ať již bylo jeho dítě obětí či agresorem.

3. Vyhnout se bezprostřednímu zákazu přístupu dítěte k IT

Rodič by se neměl snažit vzniklou situaci řešit zákazem přístupu dítěte ke komunikačním technologiím, které do té chvíle používalo. Tato strategie vzniklou situaci nijak neřeší, nemá ani preventivní efekt. Zákazy používání elektronických komunikačních nástrojů omezují přirozenou

komunikaci dětí, které jsou zvyklé internetové služby aktivně využívat. Zákazy využívání IT nástrojů ani blokování závadného obsahu samotnou kyberšikanu neřeší.

4. Kontaktovat školu, specializovanou instituci či přímo rodiče agresora

Běžnou součástí procesu řešení kyberšikany je kontaktování školy, poskytovatele služby, v rámci které kyberšikana probíhá, specializované instituce či přímo rodiče agresora. Společně s nimi pak může rodič zajistit odstranění závadných materiálů, provést blokaci, promyslet postup řešení apod. V některých případech je rovněž vhodné kontaktovat Policii ČR – a to zejména tehdy, pokud je oběti vyhrožováno fyzickým napadením nebo pokud existuje podezření, že byl spáchán trestný čin.

5. Požadovat konečný verdikt

Stejně jako při postupech řešení z pohledu oběti a školy by měl rodič vždy požadovat konečný verdikt – jak byli potrestáni pachatelé, jaká opatření bude škola nadále realizovat ke zlepšení bezpečí svých žáků aj.

6. Vyvodit důsledky a stanovit opatření

V případě, že se dítě stalo pachatelem kyberšikany, je nutné ho potrestat, v případě opakovaného páčání kyberšikany pak trest úměrně zvyšovat, aby si uvědomilo, že je jeho chování neakceptovatelné a opravdu závažné. Zároveň je však třeba jej pozitivně motivovat tak, aby v sobě nefixovalo nežádoucí vzorec chování (např. pokud dostane nálepkou agresor, bude se jako agresor v budoucnu chovat). Vždy je třeba být důsledný – pokud rodič postupuje nedůsledně a nevyžaduje dodržování pravidel, pachatel pochopí, že se takto může chovat i v budoucnu, protože mu kyberšikana „prošla“.

7. Spolupracovat se školou

I po skončení kyberšikany je vhodné nadále spolupracovat se školou, která kyberšikanu dítěte řešila, a podpořit její úsilí o zajištění bezpečnosti žáků i učitelů.

Obecná doporučení pro rodiče:

- **Zajistit, aby dítě vědělo**, že všechna pravidla chování při kontaktu s ostatními lidmi jsou stejná jako v reálném životě
- **Ujistěte se**, že vaše škola má vhodný vzdělávací program o bezpečnosti na internetu
- **Učte své děti vhodnému chování** na internetu. Seznamujte je s pravidly používání internetu či mobilního telefonu
- **Bud'te vzorem** vhodného používání moderních technologií
- **Sledujte aktivity** svých dětí, když jsou online. Zajímejte se o to, k čemu vaše dítě mobilní telefon či internet používá
- **Používejte filtrační a blokační software**
- **Všímejte si varovných znaků** toho, že se děje něco neobvyklého. Jak se dítě při elektronické komunikaci chová, včetně reakcí dítěte na vaši přítomnost
- **Dohodněte si** s dítětem pravidla používání internetu.

Kultivujte a udržujte se svými dětmi otevřenou a upřímnou linii komunikace. Dejte dítěti najevo, že za vámi může přijít s problémem.

Šikana, kyberšikana

Kontakty pro rodiče a děti

Linka bezpečí	116 111 pomoc@linkabezpeci.cz info@linkabezpeci.cz www.linkabezpeci.cz	Nepřetržitý provoz. Mail - odpověď do 3 dnů.
Linka pro rodinu a školu	116 000 116000@cestazkrize.net http://linkaztracenedite.cz/	Nepřetržitý provoz (telefonicky).
Projekt NNTB „Nenech to být“	www.nntb.cz/s/b62e6e4	On-line schránka důvěry s odkazem na naši školu
http://www.napisnam.cz www.minimalizacesikany.cz www.nebudobet.cz	Poradenské linky zaměřené na prevenci rizikového chování na internetu (kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking, sociální sítě apod.) Instrukce jak se bránit a chránit, co udělat, kam nahlásit...	